

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ

В.В.Гречкосій, кандидат економічних наук, доцент

І.Г.Гуров

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто питання становлення та розвитку основних елементів інфраструктури аграрного ринку на Миколаївщині. Висвітлено основні показники діяльності Чорноморської товарної біржі АПК, агроторгових домів, обслуговуючих кооперативів і інших інфраструктурних формувань. Запропоновано шляхи поліпшення їх діяльності.

Закріплення результатів аграрних реформ, забезпечення продовольчої безпеки держави та підвищення життєвого рівня населення України багато в чому залежить від цілеспрямованої роботи з організації цивілізованого аграрного ринку, особливо на рівні регіонів. Ця робота передбачає створення ринкової інфраструктури, формування продуктових ринків та адекватних механізмів функціонування ринку.

Проблема формування і функціонування аграрного ринку та його інфраструктури відносно нова для вітчизняної агроекономічної науки. У цій сфері плідно працюють вітчизняні вчені-економісти, серед яких: В.Андрійчук, В.Бойко, П.Гайдучий, О.Гудзинський, В.Зіновчук, О.Крисальний, П.Саблук, І.Топіха, В.Топіха М.Хорунжий, І.Червен та інші. Проте цілий ряд проблем, пов'язаних з формуванням і функціонуванням інфраструктури, все же залишається невирішеним. Науково-теоретичне значення та практична цінність потребують подальшого вивчення проблеми розвитку інфраструктури аграрного ринку.

Процес формування інфраструктури аграрного ринку в Україні розпочався ще на початку 90-х років, коли відбувся перший етап відродження біржової торгівлі, організаційно-правові засади якої були закладені в Законі України „Про товарну біржу” (1991) [2]. Оскільки товарна біржа – найвища форма організації оптової торгівлі і один з найважливіших

елементів маркетингової інфраструктури аграрного ринку, доцільним є спочатку зосередити увагу на шляхах її розвитку і механізмах взаємодії з іншими інфраструктурними елементами.

Стимулює розвиток біржової торгівлі (особливо на експорт) наявність транспортного сполучення, як залізничного, так і водного. Оскільки стандартні розміри контрактів мають бути значними та передбачати вимоги транспортування до місця доставок за біржовими контрактами, біржі повинні розташовуватись в портах, бути наближеними до великих міст або до кордонів, мати елеватори, сертифіковані склади. В цьому відношенні місто Миколаїв відповідає вимогам, і не випадково Чорноморська товарна біржа агропромислового комплексу (ЧТБ АПК) протягом свого існування за рейтингом входить постійно в першу п'ятірку бірж України.

Діяльність ЧТБ АПК в умовах реформування аграрного сектора характеризується чітко вираженою тенденцією до зростання зацікавленості учасників аграрного ринку до біржового обслуговування при укладанні угод купівлі-продажу, що видно з таблиці 1.

Таблиця 1

**Основні показники функціонування
Чорноморської товарної біржі АПК за 2001-2007 роки**

Роки	Кількість укладених угод, од.	Обсяги укладених угод, тис. тонн	Вартість укладених угод, тис. грн	Середня сума однієї угоди, тис. грн
2001	555	790,1	333190	600,3
2002	1091	2560,4	1038988	952,3
2003	558	561,4	549168	984,2
2004	580	1475,3	782148	1348,5
2005	500	1797,8	830345	1700,5
2006	399	2506	1781475	4465
2007	122	661,9	810593	6644

З даних таблиці 1 видно, що на ЧТБ АПК протягом періоду, що досліджується (2001-2007 рр.), проводяться значні торгові операції, і об'єми реалізації складають від 560 тис. т до 2,5 млн т в натуральному і від 333 млн грн (в 2001 році) до 1781 млн грн (в 2006 році) в грошовому виразі. Основними товарами, що реалізуються на біржі, є пшениця продовольча і

непродовольча, ячмінь фуражний, кукурудза, насіння соняшнику. На їх долю приходиться $2/3$ обсягу реалізації через біржу.

Механізм функціонування біржового ринку спирається на інші інфраструктурні елементи, насамперед це стосується агроторгових домів (АТД).

Основне завдання регіональних торгових домів – організація локального аграрного ринку та взаємодія з оптовими ринками з біржових товарів. Місцеві сільськогосподарські виробники через агроторгові доми здійснюють операції щодо реалізації своєї продукції та забезпечення виробництва необхідними матеріальними ресурсами.

В області нині функціонує 17 агроторгових домів. Ними реалізовано сільськогосподарської продукції за 2003-2007 роки відповідно на суму 32,6, 26,5, 16,4, 13,6 і 13,4 млн грн.

Загальним недоліком в роботі АТД є те, що вони функціонують як комерційні структури і жодного кооперативного агроторгового дому в області не створено і, як результат, в 2007 р. агроторгові доми майже не функціонували, крім АТД «Снігурівський» і «Велес» Первомайського району.

Проведення радикальних перетворень в аграрних відносинах, відродження дрібнотоварних господарств фермерського типу, зростання ролі особистих підсобних господарств населення у формуванні продовольчого ринку, монопольна поведінка посередницьких структур у постачальницько-збутовій сфері та віддалення держави від господарських функцій зумовили посиленій науково-технічний інтерес до обслуговуючих кооперативів як організаційно-правової форми захисту економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників. Відповідно до Закону України „Про сільськогосподарську кооперацію” [3] сільськогосподарський обслуговуючий кооператив являє собою підприємство, що створене для обслуговування переважно членів кооперативу на засадах взаємодопомоги та економічного співробітництва.

В області функціонує 11 обслуговуючих кооперативів. Основні показники їх діяльності представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів Миколаївської області за 2003-2007 роки.

Райони	2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	кільк., шт.	обсяг, тис.грн	кільк., шт.	обсяг, тис.грн	кільк., шт.	обсяг, тис.грн	кільк., шт.	обсяг, тис.грн	кільк., шт.	обсяг, тис.грн
Дрбузинський	1	98								
Баштанський	1	75								
Бережанський	2	35	2	52	1	15				
Братський	2	186	2	360	1	190	1	10	1	9
Веселинівський	2	28								
Вознесенський	3	1468								
Врадіївський	2	73	1	35	1	17	2	9	2	11
Доманівський	3	192	3	203	3	340	4	524	4	610
Єланецький	2	54	1	10						
Жовтневий	1	20								
Кривоозерський	1	98	1	145	1	138				
Миколаївський	1	760	1	720	1	697	1	720	1	950
Новобузький	1	250	1	180						
Новоодеський	1	218								
Очаковський	1	130	1	147	1	200				
Первомайський	2	2670	1	5663	2	4661	3	11390	3	10500
Снігурівський										
Всього	26	6355	14	7515	11	6258	11	12653	11	12080

Згідно з даними таблиці 2, в області в 2003 році функціонувало 26 обслуговуючих кооперативів і ними виконано послуг сільськогосподарським товаровиробникам на 6,3 млн грн. В наступні роки об'єми наданих послуг збільшилися, але негативним є зменшення кількості обслуговуючих кооперативів на 15 одиниць у порівнянні з 2003 роком. Важливою причиною, на наш погляд, низького рівня розвитку обслуговуючих кооперативів в області є помилкове розуміння суті сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, недостатня поінформованість населення про їх значення для забезпечення ефективності сільськогосподарського виробництва. Ототожнення колективних сільськогосподарських підприємств з обслуговуючими кооперативами призвело до того, що в області набули поширення так звані псевдо-кооперативні комерційні структури, значна кількість яких не відповідає чинному законодавству та основним принципам кооперації, що дискредитує саму ідею кооперації як форму взаємодопомоги людей, породжує їх зневіру у політику аграрних реформ і суттєво стримує розвиток реальних кооперативних процесів у сільському господарстві.

На нашу думку, на істинно кооперативних засадах в області необхідно розширити роботу зі створення сільськогосподарських кооперативів, щоб у перспективі обслуговуючі кооперативи функціонували на території кожної сільської Ради.

Але водночас сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не можуть вирішити всі проблеми, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, організацією торгів тощо. Цими питаннями можуть займатися оптово-продовольчі ринки, аукціони живої худоби, виставки-ярмарки. Важливу роль у формуванні інфраструктури аграрного ринку повинні відігравати аукціони живої худоби, які не набули значного розвитку в області.

Формування інфраструктури аграрного ринку неможливе без розвитку виставок та ярмарок, основними умовами яких є представлення нових товарів, послуг та досвіду, розвитку ділових контактів, формування попиту та стимулювання збу-

ту продукції тощо. Дослідження виставково-ярмаркової діяльності в області показало певні зрушення в цій сфері. Так, в **2007** році діяла постійно діюча виставка нових товарів вітчизняних і зарубіжних товаровиробників, проведено **15** виставок-ярмарок та **595** виставково-ярмаркових заходів, на яких було реалізовано сільськогосподарської і промислової продукції майже на **100** млн грн та укладено більше **100** договорів співпраці вітчизняних і зарубіжних фірм.

Особливої уваги у формуванні інфраструктури аграрного ринку заслуговують заготівельні пункти, створені в сільській місцевості в місцях безпосереднього виробництва сільськогосподарської продукції. Їх в Україні функціонує **21,7** тисяч. В області діє ціла мережа заготівельних пунктів (**970**), головним чином це пункти по заготівлі молока від особистих селянських господарств, адже більша частина виробленого молока реалізується через заготівельні пункти. За даними головного управління сільського господарства і продовольства Миколаївської облдержадміністрації тільки в **2007** році заготівельними пунктами було прийнято **165,1** тис. тонн молока базисної жирності, а на один приймальний пункт прийнято продукції на суму **286,6** тис. грн.

Не лише вищевикладені елементи інфраструктури займають значне місце у формуванні та функціонуванні аграрного ринку, а й підприємства роздрібної торгівлі є доповнюючими каналами до оптових структур. Вони представляють інтереси сільськогосподарських товаровиробників і реалізують вироблену ними продукцію.

Отже, проаналізувавши розвиток основних елементів маркетингової інфраструктури аграрного ринку Миколаївської області, можна зробити певні висновки. Насамперед варто зауважити, що ці елементи тільки проходять процес свого становлення та формування. Деякі з них взагалі не існували раніше, інші почали відроджуватися в останній період (товарна біржа, агроторгові доми, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи).

Таким чином, створення умов для формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку, і особливо біржової діяльності, є закономірним та необхідним кроком на шляху створення цивілізованого аграрного ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку: Указ Президента України №767 від 6 червня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. - №23. – С. 931.
2. Про товарну біржу: Закон України №1956 від 10 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №10. – С. 139-145.
3. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України // Офіційний вісник України. – 1997. - №33. – С. 1-15.
4. Саблук П.Т. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: Практичний посібник – К., 2000. – 544 с.